

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовано комисију: 14.01.2022. Координационо веће УЦИМСИ		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. др Смиљана Милинков	ванредна професорка	Новинарство
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		председница
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. др Владислава Гордић Петковић	редовна професорка	Енглеска и америчка књижевност
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		чланица
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. др Лидија Мирков	доценткиња	Медијске студије и новинарство
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Факултет политичких наука, Београд		чланица
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. др Дејан Пралица	редовни професор	Новинарство
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		ментор, члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
5. _____	_____	_____
_____	_____	_____
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Валентина Милоје Ђекић,		
2. Датум рођења, општина, држава: 21. 07. 1969. Clermont-Ferrand, Puy-de-Dôme, Француска		
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, студијски програм педагогија, дипломирани педагог - мастер		
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2011. године, Родне студије		
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:		

Критичка анализа ликова у дечјим цртаним филмовима са фокусом на родне стереотипе

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска дисертација кандидаткиње Валентине Ђекић написана је на српском језику, латиничним писмом. У саставном делу дисертације налази се кључна документација на српском и енглеском језику, као и план о третману података који је смештен на крају рада у поглављу *Прилози*. Концептуално је дефинисана кроз 9 поглавља. Дисертација је написана на 571 страници А4 формата и садржи 23 табеле, 41 слику, 29 графикона и 375 референци, као и 38 прилога и 29 табела у *Прилогу*.

Докторска дисертација се састоји из следећих поглавља:

Главном делу рада претходи документација, која садржи:

- Насловну страницу дисертације;
- Обавезну општу (кључну) документацију на српском језику, са изводом и кључним речима;
- Обавезну општу(кључну) документацију на енглеском језику, са изводом и кључним речима;
- Садржај рада;
- Захвалница;
- Списак табела, графикона и слика;

Структура главног дела рада је следећа:

УВОД (стр. 1-4)

I ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА (стр. 5-150)

1. ИСТОРИЈА ТЕЛЕВИЗИЈЕ (стр. 5-16)

1.1. Кратка историја развоја масовних медија и њиховог утицаја

1.2. Кратак преглед историје развоја телевизије, врста телевизије са освртом на медијски систем у Србији

1.3. Историја дечјег програма и његовог медијског простора код нас

1.4. Законодавни оквир јавног сервиса и рефлексија задатака и место дечјег програма

2. ДИСКРИМИНАЛИЗАЦИЈА И МАРГИНАЛИЗАЦИЈА (стр. 17-28)

2.1. Конвенције, кодекси и законодавство у Србији на пољу заштите права деце у области пружања медијских услуга

2.2. Телевизијски програми за децу у Србији у XX I веку - резултати мониторинга

3. ПОЛ, РОД, СТЕРЕОТИПИ, ПРЕДРАСУДЕ И СРОДНИ ПОЈМОВИ (стр. 29-43)

3.1. Значење и значај дефинисања појмова пола и рода

3.2. Дефиниције, врсте и утицаји стереотипа и предрасуда у цртаним филмовима са фокусом на родне стереотипа

4. УТИЦАЈ МЕДИЈА НА ДЕЦУ (стр. 45--109)

4.1. Телевизијске репрезентације као вид медијске културе и њихови утицаји на децу

4.2. Развој теоријских схватања кроз историју о утицаја медија на аудиторијум – теорија медијских ефеката

4.3. Теорије о медијским утицајима на децу

4.4. Фактори који утичу на дечје разумевање филмске наративе

4.5. Емпиријска истраживања о утицају медија на децу

4.6. Теоријски приступи у разумевању процеса родне социјализације и родних идентит

4.6.1. Психоаналитичка теорија

4.6.1.1. Замерке критичара

4.6.2. Когнитивно развојне теорије

4.6.2.1. Замерке критичара

4.6.3. Модел родних схема

4.6.3.1. Замерке критичара

4.6.4. Теорије социјалног учења

4.6.5. Евалуација различитих теорија развоја родно типизираних понашања

4.7. Агресивно понашање није једини модел који се учи из медијских садржаја

4.8. Репрезентација мушких и женских ликова у дечјим цртаним филмовима

4.8.1. Шта цртани ликови са којима се деца могу поистоветити нуде, које особине, могу ли бити узорци, да ли су и колико (не) оптерећени родним стереотипима?

5. ЦРТАНИ ФИЛМ (стр. 111-139)

5.1. Кратак хронолошки преглед историје развоја цртаних филмова у свету и код нас

5.2. Карактеристике цртаних филмова и припадност медијском жанру

5.3. Историја (зло)употребе цртаних филмова као рефлексивна пропаганда рекламе и експериментисања интерактивношћу

5.4. Кодови филмске уметности у цртаним филмовима

5.4.1. Сликовни кодови филмске уметности цртаног филма

5.4.2. Несликовни кодови филмске уметности или код музике и вербалне комуникације у цртаним филмовима

6. КОНТЕКСТ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ И МЕДИЈА ОД ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА ДО ДАНА (стр. 141-150)

6.1. Кратак преглед друштвено – политичког контекста у свету и код нас

6.2. Медијска слика у Србији и контекст медија

6.3. Други програм РТС (РТС2)

II ЕМПИРИЈСКИ ОКВИР РАДА (стр. 151-396)

7. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО (стр. 151-194)

7.1. Проблем, предмет, циљ и задаци

7.1.1. Хипотезе истраживања

7.2. Основне и допунске методе, инструменти и извори рада

7.2.1. Извори рада и инструменти

7.2.2. Основне методе - анализа садржаја, анализа дискурса и критичка анализа дискурса

7.2.2.1. Говорни чинови

7.2.3. Допунске методе - компаративна метода, метода интервјуисања (дубински интервју, фокусгрупна метода), и анкетирања

7.2.4. Кратак осврт и образложење о примени основних и помоћних метода у овом раду

7.2.5. Инструменти: кодни листови, фокусгрупни интервју, дубински интервју

и анкетни упитник

7.2.5.1. Први кодни протокол

7.2.5.2. Други кодни протокол

7.2.5.3. Фокусгрупни интервјуи, дубински интервју и анкетни упитници

7.2.6. Извори рада: Корпус и узорак истраживања

7.2.6.1. Корпус истраживања

7.2.6.2. Узорак за истраживање: одрасли и деца за фокусгрупни интервју и анкетне упитнике

7.2.6.2.1. Узорак родитеља (одраслих особа)

7.2.6.2.2. Узорак деце

7.3. План, сценарио и ток истраживања

7.4. Јединица анализе

8. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА (стр. 195-366)

8.1. Први задатак

8.1.1. Први кодни протокол

8.1.1.1. Први кодни лист

8.1.1.1.1. *Идентитет, пол, главне и споредне улоге, облик у којем су ликови представљени (људском, животињском) у дечјим цртаним филмовима*

8.1.1.1.2. *Ко говори у серијалима*

8.1.1.2. Други кодни лист

8.1.1.2.1. *Ликови који су приказани у позитивном светлу*

8.1.1.2.2. *Идентитет позитивних ликова*

8.1.1.2.3. *Ликови који су приказани у негативном светлу*

8.1.1.2.4. *Идентитет негативних ликова*

8.1.1.3. Трећи кодни лист

8.1.1.3.1. Дефинисање родних стереотипа полазећи од категорија

8.1.1.3.1.1. Боја гардеробе коју носе ликови у серијалима

8.1.1.3.1.2. Боја косе ликова у серијалима

8.1.1.3.1.3. Боја очију ликова у серијалима

8.1.1.3.1.4. Специфични телесни атрибути ликова у серијалима

8.1.1.3.1.5. Ликови који носе накит у серијалима

8.1.1.3.2. Занимања ликова у серијалима

8.1.1.3.3. Улоге у којима се ликови најчешће јављају

8.1.1.3.4. Место дешавања радње

8.1.1.3.5. Активне и пасивне улоге женских и мушких ликова у серијалима

8.1.1.3.6. Ословљавање женских и мушких ликова у серијалима

8.1.1.3.7. Вредности које промовишу серијали

8.1.1.3.8. Негативне вредности које се промовишу.

8.1.1.3.9. Вербалне увреде - речник увреда

8.1.1.3.10. Које емоције изражавају мушки и женски ликови серијалима

8.1.1.3.11. Музика

8.2. Други кодни протокол - маргинализација, моћ и доминација према ван Дејку

8.2.1. Опис другог кроз - назив епизоде и тему цртаног филма

8.2.2. Негативни визуал

8.2.3. Звук - непријатна интонација, гласан говор, бука

8.2.4. Синтакса - употреба пасива

8.2.5. Лексика - позитивно/негативно значење „нас” и „њих” (присутно/ није присутно)

8.2.6. Пристрасност - истицање негативних особина других

8.2.7. Тема

8.2.8. Поштовање стандарда, односно конвенционалне форме организације дискурса - редослед нечега, кршење редоследа

8.2.9. Стилска фигура

8.2.10. Говорни чинови

8.2.11. Поштовање правила у интеракцији

8.3. Други задатак

8.3.1. Фокусгрупни интервјуи, анкетни упитник

8.3.2. Анализа резултата фокус групног интервјуа намењеног испитивању ставова родитеља о цртаним филмовима и њиховом утицају

8.4. Трећи задатак

8.4.1. Фокусгрупни интервјуи, анкетни упитник, дубински интервју са децом

8.4.2. Анализа резултата фокус групног интервјуа намењеног испитивању ставова деце о медијима, цртаним филмовима и њиховом утицају

8.4.3. Анализа резултата анкетног упитника намењеног испитивању ставова деце о медијским платформама, цртаним филмовима и њиховом утицају

8.4.4. Дечје разумевање филмске наратије цртаних филмова са фокусом на родне стереотипе

9. РЕЗИМЕ ЕПИРИЈСКОГ ДЕЛА РАДА (стр. 367-396)

9.1. Образложење друштвене и научне оправданости истраживања и његова ограничења

9.2. Сазнања из овог истраживања треба примарно да подстакну

ЗАКЉУЧАК (стр. 397-403)

ЛИТЕРАТУРА (стр. 405-432)

ПРИЛОЗИ (стр. 433-540)

План третмана података (стр. 541-545)

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Наслов

Наслов докторске дисертације је разумљиво и јасно формулисан и у складу је са темом и садржином истраживања спроведених током израде дисертације.

Увод

У уводном делу кандидаткиња представља структуру рада у сажетом облику према поглављима која се налазе распоређена у две целине: теоријској и емпиријској. Такође, описује проблем, предмет, истиче циљ истраживања и општу хипотезу која представља оквир дисертације.

Прво поглавље

У првом поглављу описан је кратак историјски преглед развоја медија са посебним освртом на развој телевизије, историје развоја дечјег програма и његовог медијског простора код нас. Такође, детаљно је обухваћено и представљање законодавног оквира телевизије као јавног сервиса у Србији, у погледу остваривања задатака.

Друго поглавље

Друго поглавље посвећено је међународним конвенцијама, кодексима и регулативама у Србији на пољу заштите права деце у области медијских садржаја и услуга, те резултатима мониторинга телевизијских програма за децу у Србији који су извршени у другој деценији XXI века са циљем деконструкције дискриминације и маргинализације деце у медијским садржајима. Наведена теоријска и истраживачка основа на пољу заштите деце од дискриминације и маргинализације је од посебног значаја имајући у виду да је телевизија медиј који је деци посебно предшколског и млађег основношколског узраста најприступачнији, како у погледу програмског садржаја, тако и у погледу медијских услуга.

Треће поглавље

Треће поглавље садржи преглед дефиниција основних појмова пол, род, стереотипи, предрасуде и њима сродних појмова који су заправо окосница ове дисертације. У овом поглављу, осим што се наводе дефиниције и врсте основних појмова, разматра се и значај утицаја последица стереотипа и предрасуда посебно родних у цртаним филмовима. Ово је од посебног значаја с обзиром на то да родни стереотипи представљају веровања и ставове о мушкости и женствености, док родне улоге дефинише понашање одређеног пола заснованог управо на поменутих веровањима и ставовима. Полазећи од става бројних аутора да стереотипи било да су расни, узрасни, етнички или родни омогућавају разлике у друштвеним улогама у светлу њихове релативне сличности, кандидаткиња доста пажње посвећује трагању за одговором на питање: *због чега уопште настају стереотипи и како се развијају* при чему у анализи износи кључне одговоре и аспекте које нуде многобројни аутори.

Четврто поглавље

У овом поглављу под насловом *Утицај медија на децу* најпре се оперише појмом телевизије из различитих углова склапајући мозаик о утицају медија на ставове и понашања деце кроз историју теоријских схватања под окриљем комуникологије и медија. Тако се у овом поглављу разматрају теорије ефеката медија, различита теоријска схватања о утицају медија на децу са посебним акцентом на теоријска схватања заступљена од половине XX века. Такође, уведени су и теоријски приступи у тумачењу развоја родне социјализације и родних идентитета као и фактори који утичу на дечје разумевање филмске наративе. Дискусија о развоју родне социјализације и родних идентитета код деце представљена су у најкраћем из угла психоаналитичке теорије, когнитивно развојне теорије, кроз модел родних схема и теорију социјалног учења Алберта Бандуре која је и основни теоријски ослонац од којег кандидаткиња полази у емпиријском истраживању дисертације.

Иако данас постоје многе теорије и правци који на различите начине објашњавају утицај медија, кандидаткиња се опредељује за два значајна и за овај рад релевантна приступа која истражују утицај медија на децу: психолошки и медијски, који су такође предмет опсежнијег бављења у овом поглављу. Први тј. психолошки приступ полази од психолошког и индивидуалног становишта и заснован је на теорији социјалног учења, когнитивној и развојној теорији. Други приступ тј. медијски, заснован је на теорији култивације и теоријама репрезентације и полази од социолошке оријентације у разумевању утицаја медија на децу. Кроз представљање досадашњих радова у којима се говори о утицају медија на децу, расправа се усмерава у правцу о репрезентацији мушких и женских ликова у дечјим цртаним филмовима. Самтрајући веома важним дечје могућности и начин разумевања филмске приче, у оквиру овог поглавља кандидаткиња представља теоријске аспекте

филмске нарације наглашавајући факторе до којих се дошло у многобројним радовима који утичу на деце да разумеваће филмске приче. Ово је значајна дискусија имајући у виду да су креатори садржаја цртаних филмова принуђени да у ограниченом временском интервалу представе појединца/ку, групу, културу и традицију, што доводи до тога да аутори прибегавају презентовању других у виду поједностављених слика и описа. Сходно реченом, поједностављене слике и описе других, аутори цртаних филмова најлакше постижу употребом постојећих стереотипа чиме маргинализују друге и другачије. У родном смислу како кандидаткиња наглашава маргинализовање других и другачијих подразумева негативно родно профилисање посебно жена, протежирајући их кроз патријархалне родне улоге чинећи филмским уметничким кодовима да све делује као природно стање ствари. Ово, коначно потврђује оправданост и значај постављеног проблема, предмета и циља истраживања ове дисертације.

Пето поглавље

Пето поглавље посвећено је цртаном филму као медију, што је и предмет истраживања саме дисертације. Почетак овог поглавља најпре садржи кратак хронолошки преглед историје развоја цртаних филмова у свету и код нас, потом дискусија иде у правцу разматрања карактеристика цртаног филма, дефиниција и одређењу медијског жанра којем припада. Такође, у најкраћем наводи се и историја (зло)употребе цртаних филмова као рефлексije пропагандне рекламе и експериментисања интерактивношћу. Значајан простор у петом поглављу посвећен је кодовима филмске уметности у цртаним филмовима: сликовним и несликковним, с обзиром на њихов значај за скривено имплементирање стереотипних порука патријархалних образаца који имају утицаја на родну социјализацију деце.

Шесто поглавље

Шесто поглавље односи се на друштвено политички и медијски контекст као значајан чинилац који описује конкретно време и простор настанка цртаног филма, самим тим контекст у којем је смештена радња епизода серијала анализираних цртаних филмова. Такође, ово поглавље описује и друштвено-политички и медијски контекст времена и простора у тренутку емитовања епизода серијала, што је важан елемент потпуне анализе могућег утицаја садржаја цртаног филма као медијског дискурса.

Седмо поглавље

У седмом поглављу представљени су јасно дефинисани проблем, предмет, циљ рада, задаци и основне хипотезе, те објашњена методологија која је коришћена у истраживању. Дакле, размотрен је теоријски и емпиријски оквир основних и допунских метода које ће бити кориштене у овој дисертацији. Поред тога садржи опис извора рада: корпус и узорак истраживања, као и план, сценарио и ток истраживања и одређење јединице анализе.

Полазећи од чињенице да деце је интересовање за цртане филмове почиње од најранијег узраста и да је као телевизијски жанр препознат као моћно средство комуникације за остваривање намера, кандидаткиња наглашава да то даје шансу одраслима да путем избора цртаних филмова утичу на родну социјализацију деце. Како цртани филмови као аудиовизуелни медијски производи имају препознатљиве и предвидиве карактеристике у погледу ликова, сценографије, заплета, костима, музике, расвете, тема, дијалога, визуелног стила, лако их је (зло)употребити за одашиљање снажних пројекција о уверењима и мерилима друштва које их ствара базираним на стереотипима. Зато је проблем истраживања *утицај* цртаних филмова на децу и поруке које они преносе јер претстављају значајан фактор у децем одрастању. Из наведеног проблема произилази *предмет истраживања* којим се кандидаткиња бави у дисертацији, а то је цртани филм као *медиј*, намењен деци и *начин* на који он преноси поруке које деца усвајају, утичући тако на процес социјализације деце.

У складу са одређењем проблема и предмета јасно је дефинисан и циљ истраживања: утврдити начине *репрезентације мушкараца и жена* у одабраним цртаним филмовима који су доступни деци на *Другом ТВ програму* јавног сервиса РТС-а, и *деконструисати стереотипе и предрасуде и кодове филмске уметности* којима се имплицитно спроводе доминантне поруке у овим кратким анимираним формама чија су најбројнија публика управо млађи узрасти деце. Наведени циљ кандидаткиња остварује реализујући задатке истраживања. У првом задатку најпре истражује да ли

су ликови у децјим цртаним филмовима представљени родно стереотипно кроз начин репрезентације мушких и женских ликова и постоји ли (зло)употреба уметничких филмских кодова, односно вербалних и невербалних средстава којима се привлачи пажња деце како би им одређени ликови били привлачни, те се са њима идентификовали у процесу социјализације. У другом задатку истражује мишљење родитеља о медијским платформама, цртаним филмовима као и да ли препознају стереотипе и предрасуде и њихов утицај. Трећи задатак се односио на истраживање мишљења и ставова деце о медијским платформама, цртаним филмовима, као и да ли препознају стереотипе и предрасуде, да ли их памте и даље репродукују.

Кандидаткиња полазећи од постављене основне хипотезе у дисертацији да су ликови у анализираним децјим цртаним филмовима родно стереотипни и потпомогнути кодовима филмске уметности да имплицитно имплементирају стереотипне поруке које су у складу са патријархалном матрицом, тј. традиционалним друштвеним конструктима и представама о роду, где су мушкарци активни, ван куће и имају моћ, контролу и доминацију, а жене представљене као заводнице, сексуални објекти, потчињене, пасивне, углавном у кућном окружењу, потврђује првих шест појединачних хипотеза. Изузетак представља седма и осма хипотеза, које нису доказане.

X1. У анализираним цртаним филмовима присутни су родни стереотипи.

X2. Кодови филмске уметности користе се као средства и стратегије маргинализације у дискурсу цртаних филмова.

X2.1. Невербални кодови филмске уметности користе се као средства којима се привлачи пажња, али и као одашиљачи и преносиоци стереотипа и стереотипија како би се имплицитно манипулисало циљаном публиком.

X2.2. Вербални кодови филмске уметности у већини анализираних цртаних филмова користе се као стратегија маргинализације у дискурсу које је класификовао холандски научник Теун Адрианус ван Дејк.

X3. Родитељи имају свој став о медијским платформама, садржају који оне нуде и критеријуме избора цртаних филмова које желе да њихова деца гледају.

X4. Родитељи препознају стереотипе, посебно родне у цртаним филмовима и њихов утицај на децу.

X5. Демографске карактеристике родитеља утичу на њихов став о медијским платформама, садржају који оне нуде и критеријуме избора цртаних филмова које желе да њихова деца гледају и способност препознавања стереотипа посебно родних у цртаним филмовима и њихов утицај на децу.

X6. Деца имају свој став о медијским платформама, садржају који оне нуде и критеријуме избора цртаних филмова које желе да гледају.

X7. Деца препознају стереотипе, посебно родне у цртаним филмовима, памте их и репродукују.

X8. Крајња порука анализираних цртаних филмова јесте дискриминаторна у погледу родних стереотипа.

Како би остварила циљ тезе, кандидаткиња примењује три основне методе, феминистичку анализу садржаја (квантитативну и квалитативну), анализу дискурса и критичку анализу дискурса. Наведене методе међусобно су компатибилне и често се примењују у анализи медијског дискурса. Како би применила наведене методе у анализи корпусом задатог медијског садржаја било је неопходно кодирати ликове, те је кандидаткиња употребила два кодна протокола. Један је употребила у анализи садржаја, а други у критичкој анализи дискурса. Кодни протокол употребљен у оквиру квантитативно-квалитативне анализе садржаја састоји се из три кодна листа припремљена на основу теоријског оквира дисертације и резултата претходних истраживања и сваки од листова садржи одређен број сетова тврдњи/претпоставки са различитим бројем категорија унутар сваког сета.

У оквиру примене методе критичке анализе дискурса креиран је протокол заснован на запажањима мерљивих категорија и варијабли холандског научника Ван Дејка о томе како се у структури дискурса злоупотребљава моћ у друштву, као и како се у друштву успоставља доминација и неједнакост кроз говорни и писани језик од стране доминантне групе. Употребом креираног кодног протокола кандидаткиња је дубље сагледала злоупотребу моћи доминантне родне групе над оном која нема моћ и успостављање доминације и неједнакости употребом стереотипа, посебно родних.

У циљу добијања података значајних за проблематику којом се дисертација бави, кандидаткиња је

анализу података проширила и анализом ставова и мишљења деце и родитеља добијених увођењем допунских метода: анкете, дубинског интервјуа и фокус групе. Као инструменти истраживања коришћени су анкетни упитници у писаном облику, дубински интервју и фокус групни интервјуи са родитељима и децом креирани за потребе овог истраживања. Један анкетни упитник кориштен је ради добијања основних демографских података родитеља који су учествовали у фокус групном истраживању, док је други употребљен како би се испитали ставови и мишљења деце која су била узраста 9 година о цртаним филмовима, медијским платформама, ликовима у цртаним филмовима, децјег препознавања стереотипа, њиховог утицаја на понашање деце и других релевантних питања. Дубински интервју омогућио је индивидуално интервјуисање предшколске деце. Дубинским интервјуом кандидаткиња је имала за циљ да установи да ли деца уочавају родне стереотипе, да ли их након гледања цртаног филма памте и касније репродукују. Примена фокус групних интервјуа кандидаткињи је омогућила утврђивање мишљења, ставова и искуства деце и родитеља, те слојевит опис и разумевање појаве коју је истраживала. Кандидаткиња је конструисала два интервјуа у оквиру којих су деца и родитељи одговарала на сет питања која су била разложена на теме. Фокус групним интервјуом намењеном родитељима, испитала је њихове ставове о медијским платформама, садржају који оне нуде, о критеријумима избора цртаних филмова које желе да њихова деца гледају, серијалима цртаних филмова обухваћеним корпусном анализом, а који се емитују на *Другом ТВ програму РТС-а*. Потом, родитељске способности препознавања стереотипа и предрасуда и њиховог мишљења о утицај стереотипних садржаја цртаних филмова на децу, као и уочавање постојања сличности и разлика у ставовима родитеља сходно демографским различитостима. Други је намењен деци и примењен на три различита узраста деце: 3 до 5 година, 5 до 7 година и 6 до 7 година конструисан у складу са потребама истраживања и когнитивним способностима деце различитог узраста. Наведеним интервјуом испитала је мишљења деце о медијским платформама, садржају који оне нуде, о критеријумима избора цртаних филмова које желе да гледају, о томе да ли цртани филм виде као нову форму бајке која прича, степен гледаности и мишљења деце о серијалима цртаних филмова обухваћеним корпусном анализом, а који се емитују на *Другом ТВ програму РТС-а*, способности препознавања стереотипа и предрасуда у садржајима цртаних филмова. Такође, применом интервјуа добила је увид у постојање сличности и разлика у ставовима између деце у односу на пол и узраст, када је у питању препознавање стереотипног садржаја цртаних филмова.

У теоријском делу рада кандидаткиња је користила литературу из више научних области: теорије медија, теорије масовних комуникација, теорије филмске уметности, социологије, психологије, педагогије, методологије истраживања, родне теорије. Основни извори овог рада поред литературе која се бави аспектима родних стереотипа у децјим цртаним филмовима и њиховом утицају на примаоце ових садржаја, обухвата и велики број текстова објављених у специјализованим издањима посвећеним наведеној проблематици. Коришћени теоријски радови домаћих и страних аутора/ки су препознати као разноврсне теорије и правци који представљају полазиште истраживања које за резултат има докторски рад који у методолошком погледу је заснован на три основне и четири помоћне методе.

Корпус истраживања чине различите епизоде више различитих серијала цртаних филмова и то:
10 епизода *Снути* серијала (73,9 мин.) произведене у периоду од 2014.- 2015. године,
10 епизода *Калимеро* серијала (110 мин.) произведене у периоду од 2013. - 2016. године,
10 епизода *Лав Леон* серијала (30 мин.) произведене током 2009 године,
10 епизода *Клоин ормарић* серијала (110 мин.) произведене у периоду од 2009. - 2013. године,
20 епизода *Цони Тест* серијала (220 мин.) произведене током 2005 године,
4 епизода *Зозонци* серијала (48 мин.) произведене у периоду од 2009 - 2015 године и
једна епизода из серијала цртаног филма *Био једном један живот* (26 мин.) произведена 1983. године. Укупан број анализираних епизода је 65, што збирно изражено укупно трајање посматраног материјала износи 37.080 минута, односно око 10 и по сати.

Узорак одраслих особа чинили су родитељи (6 жена и 6 мушкараца) чија деца су похађала вртић у Владимирцима. Сви испитаници су намерно узорковани из циљане популације, што ће омогућити генерализацију налаза на ширу популацију којој припада узорак као део скупа. Једина заједничка карактеристика одраслих испитаника јесте да су родитељи.

Узорак деце чинило је пет група деце. Прве три као и пета група узорка чинила су деца

предшколског узраста, која су похађала ПУ *Сунцокрети* у Владимирцима и Дебрцу, четврта група је узорак деце основно школског узраста која су похађала трећи разред ОШ *Николај Велимировић* у Шапцу. Прве две групе деце похађале су вртић у Владимирцима, млађа васпитна група целодневног боравка, узраста 3 до 5 година (11 деце) и припремна предшколска група, узраста 6 до 7 година, (13) док је трећу групу деце чинила старија васпитна група која је похађала вртић у Дебрцу узраста 5 до 7 година (13). Четврту групу деце чинило је 23 школске деце календарског узраста око 9 година која су похађала трећи разред, и налазила су се у Шапцу. Пету групу деце чинио је пригодан узорак деце предшколског узраста одабран тако да одговара Пијажеовим стадијумима когнитивног развоја и чинило га је 12 деце.

Свака епизода цртаног филма сматрана је основном јединицом анализе без обзира на дужину трајања.

Осмо поглавље

Осмо поглавље садржи резултате истраживања добијене применом методе феминистичке анализе садржаја, анализе дискурса, критичке анализе медијског дискурса засноване на стратегији маргинализације мерљивих категорија Ван Дејка, као и анкетним упитницима и дубинским и фокус групним интервјуима са родитељима и децом.

Резултати истраживања представљени су табеларно и графички у складу са постављеним циљевима и хипотезама. У првом делу приказани су резултати добијени реализацијом првог постављеног задатка којим се истраживало и потврдило да су ликови у дечјим цртаним филмовима представљени родно стереотипно кроз начин репрезентације мушких и женских ликова и да постоји (зло)употреба уметничких филмских кодова. Резултати истраживања указују на (зло)употребу вербалних и невербалних средстава којима се привлачи пажња деце како би им одређени ликови били привлачни, те их лакше прихватили као модел са којим се којим се идентификују у процесу социјализације. У другом делу приказани су резултати истраживања добијени реализацијом другог задатка којим се истраживало мишљење родитеља о медијским платформама, цртаним филмовима као и да ли препознају стереотипе и предрасуде и њихов утицај и установило да имају своје ставове и да препознају стереотипе, посебно родне и њихов утицај на децу. У трећем делу приказани су резултати истраживања добијени истраживањем и анализом мишљења и ставова деце о медијским платформама, цртаним филмовима, као и да ли препознају стереотипе и предрасуде, да ли их памте и даље репродукују. Добијени резултати говоре да деца имају своје ставове, критеријуме и мерила на основу којих којих одабирају које медијске платформе и цртане филмове ће гледати, као и да не препознају родне стереотипе, те као такве их самим тим не памте нити репродукују.

У оквиру овог поглавља кандидаткиња критички анализира добијене резултате и уверљиво их упоређује са резултатима из литературе. Дискусија је свеобухватно и јасно написана. Кандидаткиња систематично дискутује сваку целину из поглавља и у оквиру сваке од њих јасно тумачећи сопствене резултате доноси одговарајуће закључке. Кандидаткиња у оквиру проблематике којом се докторска дисертација бави показује завидно познавање литературе, уз критички одабране и актуелне литературне податке. У дискусији нису констатоване нелогичности.

Девето поглавље

Коначно, девето поглавље обухвата резиме емпиријског дела рада и сагледавање друштвеног и научног значаја, као и ограничења истраживања ове докторске дисертације.

Резиме емпиријског дела рада представља сажетак низа закључака добијених у оквиру сваке од целина на основу којих кандидаткиња закључује да су ликови у дечјим цртаним филмовима стереотипни потпомогнути кодовима филмске уметности да имплицитно имплементирају стереотипне поруке које су у складу са патријархалним системом. Кандидаткиња у резимеу на основу добијених резултата констатује да је узрок стереотипности ликова то што се аутори и креативни тимови који су произвели корпусом обухваћене у овом истраживању цртане филмове служе стереотипима и предрасудама приликом репрезентовања мушких и женских односа, као и (зло)употребом кодова филмске уметности којима имплицитно имплементирају стереотипне поруке. Такође, кандидаткиња у резимеу наводи да родитељи и деца имају став о медијским

платформама, садржају који оне нуде и критеријумима избора цртаних филмова за гледање. Док родитељи значајним сматрају разумљиву узрасту нарацију и едукативност садржаја, лаку доступност и ослобођеност од насилних и стереотипних садржаја, деца су важнија музика, очи, физички изглед, боје и животиње (пас). Ипак старијим предшколцима и основношколцима на пример, девојчицама је кључно да буде женских ликова, а дечацима мушких ликова у цртаном филму, те самим тим теме за девојчице које ће бити женске, као и за дечаке мушке. Постоји разлика у критеријумима избора цртаног филма за гледање између родитеља и деце. Иако у малом броју родитељи ипак препознају стереотипе, посебно родне у цртаним филмовима и њихов утицај на децу. За разлику од њих, деца не препознају стереотипе, посебно родне у цртаним филмовима, не памте их и не репродукују и не сматрају да је крајња порука у цртаним филмовима дискриминаторна.

Конечно, кандидаткиња наглашава да добијени резултати потврђују неке раније налазе истраживача и теориске концепте које је навела у теоријском делу рада, а који су јој послужили као ослонац у анализи података емпиријског дела рада у чијим резултатима је присуство родних стереотипа у цртаним филмовима евидентирано.

Друштвена и научна оправданост анализе у овој дисертацији је вишеструка. Најпре то је допринос богаћењу теорије и праксе, посебно феминистичке новим сазнањима, где посебну тежину и значај даје сазнање да постоји релативно мали број истраживања која се баве проблематиком родних стереотипа кроз спој одабраних метода на пољу краткометражних цртаних филмова емитованих у Србији. Значај се огледа и у томе што су корпусном анализом обухваћени серијали цртаних филмова који не припадају познатим корпорацијама већ су произведени у мање познатим продукцијским кућама. Посебан значај се може посматрати и кроз чињеницу да до сада према наводу кандидаткиње нико није анализирао у својим истраживањима корпусом обухваћене серијале, као и у освешћивању имплицитних утицаја мање видљивих уметничких филмских кодова попут музике, боје и изгледа очију ликова као начина да се кроз различите форме дискурса легитимише дискриминаторна идеја према другом, што цртаном филму као медијском дискурсу омогућава неприметно завођење деце млађег узраста. Ваља нагласити да све до сада наведено чини предмет овог рада посебно значајним јер представља напредну анализу постављену на темељима досадашњих истраживања, те самим тим методолошку изазовност јер представља оквир који је захтевао комбиновање више нивоа анализе и више различитих метода.

Резултати анализе могу се сагледати и као допринос бољем разумевању медијске репрезентације рода, потом као полазна основа неких будућих истраживања у пољу родности и цртаних филмова, а посебно као допринос променама у медијској индустрији која је видљива попут промене у вести из медија која је одјекнула широм планете почетком фебрура 2021, а односила се на укидање неких Дизнијевих цртаних филмова на медијској платформи *Дизни плус* јер су дискриминаторски.

Такође, на практичном нивоу резултати овог рада могу бити научно оправдани јер могу бити добар водич васпитно-образовном особљу приликом програмирања и планирања методичких јединица у домену медијске писмености. Ово је посебно значајно приликом одабира цртаних филмова у широкој лепези медијске понуде, али и разговора са децом о теми стереотипа након што деца буде презентована нека од анализираних епизода из овог рада, те едукаторима резултати свакако могу бити смерница и готово упутство. Сечена знања могу бити усмерена у правцу креирања норми медијске писмености у циљу оснаживања у критичком промишљању, али и указивања на реалне опасности које произилазе из занемаривања и минимизирања утицаја родних стереотипа на развој дечјег идентитета и понашања. Допринос је видљив и у чињеници да се произвођачи цртаних филмова подстакну на могућност креирања ликова који ће репрезентовати мушкараце и жене без стереотипних родних конструкција уз уградњу едукативних садржаја који би промовисали различитост као нормалност. Ово би емитере цртаних филмова требало да подстакне и на квалитетнији одабир цртаних филмова те да тако промовишу цртане филмове чији ће садржаји бити лишени стереотипних родних конструкција. И конечно, значај је видљив и у сагледавању интересовања деце за класичне медијске платформе у односу на интернет, као и степен интересовања деце за програмски садржај јавног сервиса у односу на понуду програмског садржаја комерцијалних телевизија.

Као ограничења кандидаткиња наводи да је рад ограничен захтевима које докторска дисертација ставља пред истраживача/цу, али и уређивачком политиком медија (*PTC-a*) који је у време узимања узорка ове кратке цртане филмове емитовао, те није било могуће обухватити све нивое и сва поља деловања родних стереотипа и последице које они деловањем на децу остављају. Зато би резултати

овог истраживања требало да послужи, како кандидаткиња наводи, као полазиште неких будућих истраживања која ће бити усмерена у правцу још недовољно истражених стереотипних деловања ликова у цртаним филмовима.

Потом следи закључак, литература и прилози

Закључак истраживања дисертације јесте јасан и концизан. Кандидаткиња наводи да су ликови у анализираним дечјим цртаним филмовима родно стереотипни и да значајну улогу у успешном репрезентовању родних стереотипа имају уметнички филмски кодови. Употреба уметничких филмских кодова омогућила је да родни стереотипи остану исти, али се мењао начин њиховог репрезентовања. Ипак, примећен је и изванредан помак у корист сазревања идеје о значају сваке врсте равноправности, а посебно родне која је и фокус овог истраживања, која треба да буде заступљена не само у патријархату већ у свим родним системима који су хијерархизовани. Међутим, тај искорак је недовољан да би се могло говорити о родној неутралности која подразумева приказ мушких и женских ликова без родних стереотипа, односно непостојања поделе према роду. Зато кандидаткиња наглашава да иако у анализираним серијалима не постоји родна неутралност, запажени су мали искораци ка родно осетљивом приказу мушких и женских ликова. Међутим, иако веома значајни ови мали искораци нису довољни, посебно што женски ликови који прекорачују родне норме и оспоравају родне стереотипе веома брзо буду враћени у калупе родних стереотипа из којих су покушале да искораче. Посебан акценат кандидаткиња ставља на запажање да се у свим серијалима, прогресивност код женских ликова не представља, нити наглашава ни приближно у мери у којој се то чини за мушке ликове. Прогресивност се код женских ликова само наслућује, док је код мушких ликова видљива. Сам наратив у цртаном филму је конципан тако да женским ликовима пружа могућност да за тренутак прекораче задате, прихваћене норме и пожељне родне улоге, да би убрзо дату могућност и ускратио повратком у стереотипну родну улогу.

Дакле, резултати анализе јасно указују на присутност подривања родних стереотипа, али и на чињеницу колико су родни стереотипи снажно уграђени и утврђени у садржаје дечјих цртаних филмова које ликови јунака/иња кроз своје улоге носе. Тако да сваки искорак који ликови јунака/иња направе као отпор према родним улогама доводи до тога да увек постоји повратак традиционалним родним улогама.

Закључак истраживања је, да иако је реч о серијалу савремених цртаних филмова, родни стереотипи постоје одређујући родне улоге колико женама толико и мушкарцима подржавајући патријархални друштвени образац. Иако су кориштени различити инструменти које нуде уметнички филмски кодови како би се имплицитно пласирали родни стереотипи и представили као пожељни, негативне родне улоге присутне су и видљиве. Зато је веома важно декодирати родне стереотипе и препознати инструменте којима се представљају и преносе.

Попис *литературе* дат је после закључка. Литература је приказана прегледно и цитирана на адекватан начин. Она обухвата најзначајније радове из области, које су релевантне за испитивану тематику.

На самом крају докторске дисертације издвојени су *прилози* са главним сегментима кодних протокола, транскрибованим интервјуима, потом анализом наслова, описом радње и теме и препричаним епизодама анализираних серијала, те на самом крају као последњи прилог дат је образац плана третмана података.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Ђекић, В. (2021). Родни стереотипи у одабраним дечјим краткометражним цртаним филмовима. *ЦМ : часопис за управљање комуницирањем*. Год.16, бр. 49. (стр.83-114). Нови Сад : ЦДЦ–Центар за усмеравање комуникација; Београд : Факултет политичких наука. DOI: 10.5937/cm16-30673 **M24**

Ђекић, В. (2016). Родне улоге и стереотипи у савременом цртаном филму. У: Дејан Пралица, Норберт Шинковић (ур.). Зборник: *Дигиталне медијске технологије и друштвено–образовне промене 6*. Нови Сад: Филозофски факултет, одсек за медијске студије. (стр. 82–92). UDK 791.228:316.614.5]:316.647.8 **M14**

Ђекић, В. (2017). Улога телевизије у васпитању и образовању деце – значај медијског описмењавања. *Кругови Детињства: часопис за мултидисциплинарна истраживања детињства (1-2)* (стр. 71– 81). (ур.) Мирјана Матовић. Нови Сад: Висока школа струковних студија за образовање васпитача. UDC 316.774:654.1-053.2 **M53**

Ђекић, В. и Пешић, Т. (2015). Цртани филмови као рефлексивна патријархалног друштвеног обрасца. У: Тамара Грујић, Јасмина Арсенијевић (ур.). *Зборник радова Методички Дани 2015: Компетенције васпитача за друштво знања 4*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача. (стр. 149 -160). UDC 791.228:371 **M33**

Ђекић, В. (2015). Култура и етика у медијима 2014: Представе о жени у магазину *Моја Коса*. У: Дијана Суботички (ур.). *Зборник радова: Култура и етика у медијима 2014*. Кикинда: Никассо. (стр.165 - 180). UDC 316.774-053.2 **M33**

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Закључци: закључци дисертације су прецизни и јасно формулисани, приказани прегледно и утемељени на резултатима истраживања. Изнети закључци су у складу са постављеним циљевима докторске дисертације.

Комисија сматра да су изнети закључци утемељени на постављеним циљевима истраживања и да су приказани јасно и прецизно.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Прикази и тумачење процеса и резултата истраживања у теоријском делу рада су детаљни, свеобухватни и засновани на постојећој литератури.

Резултати добијени истраживањем су у тексту докторске дисертације приказани, анализирани и тумачени применом релевантних метода прикупљања, приказивања, обраде и анализе података. Резултати су у складу са постављеним циљевима и приказани су логичким редоследом. Резултати су такође јасно тумачени на основу најновијих литературних података, док изведени закључци дају јасне одговоре на постављене циљеве докторске дисертације.

Избор наведених метода и начина њихове примене је у потпуности прилагођен карактеру проблема који су у дисертацији решавани. Кандидаткиња је показала систематичан научно-истраживачки приступ анализи различитих методолошких приступа у домену медијског дискурса.

Све табеле, слике и графички прикази су и праћени адекватним текстуалним описом резултата и одговарајућим коментарима.

Интерпретација резултата је концизна. Дискусије, коментари и закључци дати у раду су логични и произилазе из добијених резултата.

Комисија оцењује да је докторска дисертација написана у складу са постављеним циљевима, да су одабране адекватне методе, да су резултати јасни и применљиви, а дискусија у складу са добијеним резултатима.

Напомена: Докторска дисертација је прошла проверу оригиналности применом софтвера *iThenticate*

за детекцију плагијатизма који је показао да *индекс сличности* износи 13%. Сви обележени појединачни сумњиви делови текста обележени су са мање од 1% подудатности. Детаљном провером резултата теста и упоређивањем са самом дисертацијом установљено је да су фактографски подаци о институцији и кандидаткињи из *Кључне документацијске информације* обележени као сумња на плагијат што се наравно не може прихватити. Провером је установљено и да је цитиран и уредно наведен извор текста често обележен као сумњив и то је искључено. Препричани садржаји филмова који чине корпус и уредно наведена медијска кућа са које су преузети такође се не могу сматрати плагијатом. Обележене су и синтагме којима се уобичајено везују пасуси као на пример „ако се узме у обзир“ или „што се подразумева“ и „у изради овог рада коришћени су различити извори“, или „на питање да ли могу да се присете“ и чак и „да ли су“ и слична језичка решења која се не могу сматрати плагијатом већ одликом језичке упоотребе. У неким случајевима обележена је цела референца као плагијат и то у *Литератури*, што такође није плагијат.

Комисија позитивно оцењује начин приказа и тумачења резултата истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли пројекат јесте или није написан у складу са наведеним образложењем, као и да ли садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је докторски уметнички пројекат урађен у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Докторска дисертација у потпуности је у складу са предложеном методологијом истраживања коју је кандидаткиња навела у пријави теме.

2. Да ли докторски уметнички пројекат садржи све битне елементе?

Докторска дисертација је написана јасно и садржи све битне елементе оригиналног научног рада.

3. По чему је докторски уметнички пројекат оригиналан допринос уметности?

Разматрајући докторску дисертацију кандидаткиње Валентине Ђекић, Комисија је закључила да дисертација представља напредну анализу постављену на темељима досадашњих резултата истраживања, те тако оригиналан, и значајан допринос феминистичкој теорији и истраживањима, несумњиво обогаћујући знање и истраживачку праксу са фокусом на родне стереотипе у пољу медијског дискурса и културне баштине на нашем простору. Резултати истраживања могу послужити свим предшколским и основношколским образовним институцијама као добар основ за конципирање часова медијског описмењавања које је у савременом свету постало незаобилазни део функционалне писмености.

4. Који су недостаци докторског уметничког пројекта и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Дисертација је урађена у складу са захтевима и нема недостатака.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација под називом „Критичка анализа ликова у дечјим цртаним филмовима са фокусом на родне стереотипе“ прихвати, а кандидаткињи Валентини Ђекић одобри одбрана.

Место и датум: Нови Сад, 9. април 2022.

1. ванр. проф. др Смиљана Милинков

_____, председница

2. проф. др Владислава Гордић Петковић,

_____, чланица

3. доц. др Лидија Мирков

_____, чланица

4. проф. др Дејан Пралица

_____, ментор - члан

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.